

Notes entorn dels inicis de la cobla Els Montgrins

Joan Radressa i Casanovas

L'aportació de Torroella al camp de la música popular ha estat divulgada a bastament, fet que fa difícil trobar-hi nous aspectes encara no prou tractats i aclarits. Malgrat tot, a vegades, ensopeguem amb algun document nou, un fet inèdit o alguna qüestió que demana un nou punt de vista. També a les nostres mans han rodolat mostres gràfiques: vells dibuixos, pintures o fotografies desconeguts que cal divulgar.

Tenint present que el proper any 2009 es commemoren els 125 anys de la fundació de la cobla-orquestra Els Montgrins, procedim a fer-vos unes breus consideracions entorn dels seus inicis. Primer raonem, per un costat, sobre l'any de la seva fundació; com que no es disposa de documents

de constitució de l'entitat, van apareixent ara i adés dades no sempre coincidents. Alhora, divulguem unes notes biogràfiques d'alguns músics dels inicis dels Montgrins dels quals se sap ben poca cosa: provenien de fora Torroella i normalment deixaven la vila així que s'acomiadaven de la cobla. Tot plegat ve il·lustrat amb unes fotografies poc conegudes fins ara.

Al marge del tema central, inserim -creiem que cal no demorar-ho més- la fotografia d'una cobla antiga, procedent de l'arxiu de la família Gich, de Palafrugell, on apareix, de segon tenor, en Miquel Gich i Coll, aquell músic torroellenc que al front dels seus companys actuà al Liceu de Barcelona el 1850. Hem d'agrair al seu descendent Sr. Lluís Gich i Viñas la preocupació que mostrà per identificar-lo.

Cobla on apareix
Miquel Gich com a
segon tenor.
Fotografia arranjada
per Josep Casadellà.

Data de fundació de la cobla Els Montgrins

La tradició oral que s'ha obert pas a la vila fins avui mateix ha mantingut sempre que Els Montgrins es fundaren l'any 1884. Malgrat que les fonts concorden, de tant en tant s'han propugnat altres dates -anteriori o posteriori- en diversos mitjans escrits. Aquestes divergències conformen un ventall que abasta del 1881 al 1887.

La varietat d'opinions respecte aquest fet mereix un aclariment. Avancem que en aquella època no hi havia publicacions locals i que, per les festes

populars, les cobles eren llogades, quasi sempre, per societats recreatives o altres entitats privades, la documentació de les quals és difícil de trobar, actualment. Tampoc es pot oblidar el fet que el 1885 la nostra vila va patir el contagi del còlera, raó per la qual no es van celebrar la festa major ni altres festivitats tradicionals que, tal vegada, haurien propiciat referències escrites.

Punts a favor del 1884 com a any de fundació

Com hem dit, la tradició oral assenyalava el començament de la cobla al 1884. Molts historiadors de la sardana han confirmat aquesta data. N'és el cas, per exemple, el prolífic comentarista Eugeni Molero i Pujós, qui hi donà suport reiteradament i fins i tot ho posà al volum "La Principal de la Bisbal, cobla de la Generalitat de Catalunya", entre altres escrits publicats. El mateix criteri es reafirma en el recent llibre *Diccionari de cobles*, de Jordi Puerto.

En l'àmbit local, en Josep Castells i Hostench (1894-1942), activista cultural de la vila, va escriure sovint de música popular partint de les informacions que -segons deia- li havia llegat la generació anterior, coetània de la fundació dels Montgrins. Per bé que omet l'any en què Pere Rigau n'inicià la direcció, sí que ens dóna detalls de profit. Així, en el *Llibre de la Festa Major* de 1929 diu: "A l'edat de dotze anys entrava a formar part de la cobla El Barretó, Pere Rigau. Això s'esqueia pels volts de l'any 1881. I de seguida en Peret, com tothom li deia, es feia càrrec de la direcció artística de la cobla (...)" ; "al cap de poc d'exercir la direcció del Barretó transformava la cobla radicalment. El nom de Barretó s'esfumava i prenia el mot escaient dels Montgrins...". Aquestes frases, que palesen la curta edat de Pere Rigau en aquell moment, quadren amb el que més d'un cop m'havia dit la seva germana, Dolors Rigau i Poch, amiga de la meua àvia paterna: que en Pere era molt jove quan esclataren les diferències amb el pare, les quals motivaren la fundació de la nova cobla. El gratament recordat Pere Castells i Pijoan, fill de l'anterior, que disposava de l'arxiu familiar i s'interessà molt per aquestes qüestions, sempre va sostenir l'any 1884 com a data de la fundació i ho deixà escrit en diversos llocs (*Llibre de Festa Major*, *Revista de Palafrugell*, etc.).

El prestigiós músic i fiscornaire Enric Vila i Armengol escrivia al 1976 al *Llibre de la Festa Major* el treball titulat "Els Vallespí, músics de Torroella",

en el qual també mantenia que Els Montgrins foren fundats al 1884. Cal tenir en compte que moltes dades d'aquell estudi foren facilitades per l'Enric Vallespí i Pòlit, fill d'Enric Vallespí i Simon, qui juntament amb Pere Rigau van ser els autèntics promotors i iniciadors de la cobla.

Al marge d'aquesta tradició oral i escrita, ara us fem a mans uns fets que -entenem- porten a la mateixa conclusió:

a) A l'arxiu de la família Vallespí, hom va trobar un document de data 4 de novembre de 1884, on es pactaven les condicions per les quals el músic Salvi Marín, primer cornetí de La Lira, entrava a la Juventud Torroellense, coneguda popularment com El Barretó.

Aquest document, que figura transcrit en un treball de Pere Castells publicat al *Llibre de la Festa Major* de 1974, demostra d'entrada que, llavors, Els Montgrins encara no actuaven, atès que tant Pere Rigau com Enric Vallespí formaven part del Barretó. Però també evidencia que alguna mena de canvi s'estava produint. Al respecte, Pere Castells opinava així: "El nostre criteri és que aquest contracte, de gran importància en el sentit de valor artístic, és un primer pas envers la creació d'una agrupació musical superior."

L'alt salari convingut fa creure que hom volia incorporar músics de major vàlua. Igualment significativa és la signatura d'Enric Vallespí i Simon, un dels músics capdavaners en la formació dels Montgrins, la qual també figura en el contracte.

Tot ens duu a pensar que per aquelles dates tingueren lloc les desavinences amb Joan Rigau arran de la qual cosa només van restar els músics menys competents, mentre els altres prenen comiat per entrar als Montgrins; entre aquests, en Salvi Marín, cosa que deduïm pel fet d'ésser localitzat, el document abans citat, a l'arxiu de l'Enric Vallespí i Simon.

b) S'ha deixat escrit -per Martí Ruiloba i Enric Vilà, entre d'altres- que Joan Rigau, en un moment de franca davallada de la cobla (això degué escaure's quan els seus millors homes s'acomiadaren per fundar Els Montgrins), tingué l'encert d'incorporar la seva filla Marta com a primer tenora al Barretó. L'èxit fou esclatant: amb la tenora als llavis, aquella noia emplenava les places com qui res. Però aquells moments d'esplen-

dor duraren poc, puix el dia que es va casar, la Marta deixà la cobla per sempre més.

Aquest fet ens ha estat confirmat pel nét de la Marta Rigau, en Sebastià Tauler i Costa, ja que el seu pare li ho havia explicat reiteradament. Gràcies a l'amabilitat d'en Sebastià i la seva esposa vam tenir accés a una fotografia de la Marta Rigau que ara podem reproduir perfectament nítida gràcies al bon fer d'en Josep Casadellà. La Marta Rigau fou avançada al seu temps; hagué de transcórrer un segle fins que una altra dona interpretés música a les files d'una cobla.

Segons consta a l'Arxiu Parroquial, la Marta Rigau i Poch es casà al 18 d'abril de 1885, als 20 anys d'edat, amb Sebastià Tauler i Padrer, de Pals. Aquesta exposició ajuda a aclarir que la cobla Els Montgrins arranca l'any 1884.

Marta Rigau

c) La cobla Els Montgrins ha rebut homenatges en la celebració de diverses commemoracions.

L'any 1974, el Casal del Montgrí i el Foment de la Sardana organitzaren un seguit d'actes festius (entre ells un gran concert de cobla) amb motiu del 90è aniversari, que tingueren àmplia difusió.

Deu anys més tard, la cobla-orquestra assolí el centenari entre nombroses manifestacions de reconeixement com ara la Creu de Sant Jordi concedida per la Generalitat de Catalunya.

Davant aquests esdeveniments, cap veu discordant, que posés en dubte l'any de fundació, no es va elevar.

Altres punts de vista

Joaquim Pla i Cargol, en el llibre *Biografías de gerundenses*, quan descriu la biografia de Pere Rigau, sosté que aquest va fundar Els Montgrins l'any 1881.

En el volum "La Sardana II. El Fet musical", de l'editorial Bruguera, en referir-se a Pere Rigau es diu: "La seva tasca al front de la cobla Montgrins, que fundà l'any 1881, contribuí no poc a l'expandiment de la sardana".

En l'àmbit local, el volum *Imatges històriques de Torroella i l'Estartit*, editat pel Museu del Montgrí i del Baix Ter, explica: "La cobla Montgrins és la formació més antiga de les existents. Va ésser fundada l'any 1883...".

Els anteriors punts de vista, posats a tall d'exemple, no es poden acceptar. Hem vist, en el document de 4 de novembre de 1884, que per aquella data, els promotors dels Montgrins encara formaven part del Barretó.

També disposem d'algun parer que s'inclina per una fundació posterior al 1884. Deixarem de banda, és clar, els que es limiten a consignar una data sense argumentar-la. Pel seu interès comentarem el tema, segons s'exposa en el llibre *Córrer la sardana: balls, joves i conflictes*, obra de recerca de diversos autors, sota la direcció del professor Sr. Jaume Ayats, del qual recomanem la lectura i comentari.

Malgrat que a la pàgina 71 situa la fundació en el període 1884-1887, a la pàgina següent ja s'inclina -més aviat- per l'any 1887, fent una interpretació del conegut full solt que Joan Rigau va difondre per donar publicitat a la seva cobla. Al respecte volem fer dos aclariments:

a) El llibre que comentem situa l'entrada de la Marta Rigau a la cobla del seu pare vers l'acabament de la dècada de 1880. Mes, segons hem avançat, la Marta Rigau va deixar definitivament la cobla ja l'abril de 1885, amb motiu de contraure matrimoni.

b) Quant a la proclama de Joan Rigau, encara que no porta data, hi declara tenir 45 anys. Cal anar en compte amb aquestes manifestacions d'edat, vist que molts homes a començament d'any ja s'assignaven l'edat que complirien al llarg dels següents dotze mesos. A més, cal advertir -com ja férem en un anterior treball- que Joan Rigau i Trill va néixer el 6 de juliol de 1841, com demostra la seva inscripció de baptisme, i no l'any 1842, error que s'ha repetit en diversos llocs. Per tant, ens inclinem més per l'any 1886 com a data de difusió de l'esmentat full.

Malgrat tot, de la proclama no es desprèn que fos en aquell moment que s'hagués acabat de consumir l'escissió, sinó que ja estava feta. Ens sembla més escaient pensar que l'any 1885 la cobla de Joan Rigau es trobava musicalment molt afeblida, situació que de bell antuvi intentà millorar donant entrada a la seva filla Marta, per bé que la millora -certa- només durà un parell de mesos, i hom no tingué altre remei que renovar l'orquestra a fons de cara a l'any següent.

Per tot l'exposat, creiem que no hi ha prou arguments per rebutjar la fundació dels Montgrins l'any 1884, tal com indica la tradició i avalen els raonaments abans formulats.

Alguns músics de l'època primitiva

Salvi Marín i Corominas

El 21 de setembre de 1850 naixia a Verges, fill de Ramon Marín, de Gérgal (Almeria), i Dolors Corominas, de Vic. S'hi havien establert arran d'obtenir el pare una col·locació en la construcció d'una nova carretera.

Al 1871 ja resideix al municipi de Torroella de Montgrí, on el 23 de desembre del mateix any es casava amb Adelaida Tió Solà, veïna de la vila.

D'aquest matrimoni, en sobreviuran dos fills, Rosa i Segon.

A part de músic, Salvi Marín va ser esparter. Ho corrobora l'Arxiu Municipal, on consta que el 7 de novembre de 1886 l'Ajuntament li abonà uns diners "por 21 canas de sogà de esparto". Més tard, els descendents van continuar amb el mateix negoci artesà. Acabada la Guerra Civil, a la casa de la plaça de Quintana i Combis -algú encara ho recorda- es podia llegir un rètol de la façana on deia "Hijos de Segundo Marín".

Salvi Marín

Cap al 1880 Salvi Marín gaudia de notorietat com a intèrpret de cornetí a les files de La Lira, sota la direcció del mestre Josep Reixach. En una pàgina del *Llibre d'actes* de l'Hospital que recull la reunió del Patronat del 15 de setembre de 1881, s'hi llegeix: "Sobre la preparació de la Fiesta de la Merced,

son llamados Salvio Marín, representante de La Lira y Juan Rigau por el Barretó y se les hace saber que serán sorteadas las dos orquestas y actuarán alternativamente cada año por tal fiesta. Sale elegida primeramente La Lira. Cobrará 40 duros por toda la actuación que comprende el novenario de la Fiesta de la Merced en la capilla del Hospital. El último día se acompañará con música la imagen de la virgen hasta la Iglesia parroquial...”.

Es conserva una llibreta en què en Salvi Marín anotava dades sobre compres i altres aspectes del seu negoci, tot barrejat amb notes sobre les activitats de La Lira de la qual, com s'ha dit, era el representant. Per sort hi consagra unes pàgines a les actuacions de l'orquestra durant els anys 1881 i 1882. Només els dos mesos de febrer hi queden en blanc. Quant als lloguers, que suposem eren per a tot el dia, només hi escriu la data i la localitat sense entrar en més detalls; així, podem comptar que al 1881 feren 45 actuacions de dia enter, i al 1882, unes altres 41. Les poblacions més sovintejades van ser Torroella, Verges, Sant Pere Pescador, Ullastret, Sant Mori, Ultramort, Parlavà i Belcaire, per aquest ordre, sense deixar el territori de l'Empordà, encara que també hi apareix alguna sortida extraempordanesa més allunyada, com ara la de Campins, al Vallès Oriental. A més d'aquestes diades completes que devien coincidir amb festes majors, fires o altres festivitats sumptuoses, a l'esmentada llibreta hi figuren altres actuacions soltes, sense especificar-ne el lloc; així, apareixen alguns serveis de caràcter religiós, com les Quaranta Hores, la processó dels Dolors, bateigs, un bateig amb ball, novenes, oficis, comunions; altres es refereixen a esbargiments varis, com balls, balls de nit, balls de societat, concerts, serenates, balls de lleva. Tot fa pensar que La Lira actuava ben sovint.

Ja hem vist que, pel document de 4 de novembre de 1884, Salvi Marín causava baixa a La Lira i que, per tant, deixava de ser-ne representant i ja no cobraria els lloguers. A l'Arxiu Municipal, una anotació de data 31 d'agost de 1886 ho corrobora bo i dient: “Pagado a José Reixach, director de la orquesta La Lira por una serenata del día 28 al Sr. Alcalde de Figueras por los servicios prestados con motivo del cólera”.

Encara que no disposem de fotografies de l'inici de la nova cobla Els Montgrins, tot fa pensar que Salvi Marín actuà amb aquesta cobla des de la seva fundació. Ho avala el fet que l'anomenat document de 1884, pel qual va ser contractat, es va trobar a l'arxiu de la família d'Enric Vallespi i Simon, cofundador i representant dels Montgrins i no entre els papers llegats per

Joan Rigau. Malgrat tot, pensem que hi va romandre escasses temporades, puix que ja no apareix en les fotografies conegudes dels anys noranta.

Salvi Marín i Corominas va morir a Torroella el 22 de novembre de 1913, a l'edat de 63 anys.

Més endavant, el seu fill, Segon Marín i Tió, continuaria l'ofici d'esparter i també faria de músic. Sembla que arribà a dirigir La Lira. A la cobla, els companys feien broma tot valent-se d'un rodolí a tall de carta de presentació: "Segundo Marín, segundo tenor, segundo violín".

Un fill d'aquest darrer, Salvi Marín i Galí (1903-1929), ingressaria de jove a La Lira com a intèrpret de flabiol i tamborí. Va morir solter als 26 anys.

Hem vist, doncs, que la família Marín va donar tres generacions de músics, fet que s'ha repetit diverses vegades a Torroella.

Josep Mas i Sallés

Entre els primers músics que Pere Rigau va triar per als Montgrins, figura Josep Mas, instrumentista de clarinet i primer tible de la cobla.

Havent nascut a l'Escala, ja de jove residia a Torroella, on es va casar al 1893, als 26 anys d'edat, amb la barcelonina Soledat Casellas i Galí. Ben aviat enviudà i va contraure noves noces l'any 1897 amb Carme Viñas i Matarrodona.

A la cobla fou substituït ja a principi del segle passat pel nou i flamant tible Víctor Bou, músic de brillant trajectòria que donà a llum moltes sardanes obligades de tible compostes pel seu cosí Vicenç Bou, fins que, al cap de dues dècades, passà a viure a Terrassa.

Josep Mas i Sallés, en deixar Els Montgrins, es traslladà amb la seva família, segurament, a la Bisbal, població on la seva filla Enrica Mas i Viñas es casaria anys més tard.

Segon Vidal i Pujol

Nascut a la Bisbal d'Empordà el 1852 en el si d'una família originària de Valls, vingué segurament a Torroella per enrolar-se en alguna de les cobles locals. Durant la seva actuació als Montgrins, ostentà el primer violí en la

formació orquestral. Les fotografies més antigues que es coneixen dels Montgrins l'ensenyen seriós, calb i amb bigoti que davalla.

L'església de Sant Genís fou l'escenari del casori amb la jove torroellenca Dolors Serra i Sullastres l'any 1875. Tingueren uns quants fills mentre restaren a la vila; però la família, en deixar ell la cobla cap al 1897, passà a un altre municipi, data a partir de la qual li perdem la pista.

Va gaudir de certa notorietat en la nova cobla-orquestra. Fou ell qui viatjà a Tarragona amb l'objectiu d'aclarir una de les maquinacions del vell Barretó. Josep Castells (LL. F. M. 1929) descriu així aquell episodi: "Des d'aquell dia, no va parar l'ofensiva contra Els Montgrins, valent-se de tots els recursos i de tots els artificis per tal d'avorrir i desprestigiar la novella cobla. A tal punt va arribar l'audàcia de l'avi Barretó, que en certa ocasió els dirigí una lletra falsa, signada per un tal Borruga, de Tarragona, contractant-los per anar a prendre part en un festival que havia de tenir lloc a la vella ciutat catalana. (...) L'endemà d'aquella cèlebre carta sortia en Segon Vidal, en representació dels Montgrins, cap a Tarragona, i en trobar-se allí descobrí la inexistència del tal Joan Borruga".

Manuel Sánchez i Solà

Va entrar de molt jove a les files dels Montgrins, on actuà continuadament com a instrumentista de tenora, viola i violí, fins al 1910, any en què es traslladà a la Bisbal. Fou un músic competent: va dirigir la cobla durant deu mesos amb motiu de la darrera malaltia del mestre Pere Rigau.

Manuel Sánchez va néixer a la ciutat de Salamanca, de pare provinent d'aquella província i de mare filla de Vic. Vingué a Torroella, on havien destinat el seu pare guàrdia civil.

El febrer de 1897 es casà amb Narcisa Viñas i Matarrodona, matrimoni que deixà cinc fills (dos d'ells més tard jesuïtes). Un altre fill, Rogeli Sánchez, visqué a Girona i hi exercí de professor; de sòlida formació musical, dirigí uns anys l'Orfeó Cants de Pàtria, que, sota la seva batuta, vingué en una ocasió a Torroella a fer un concert de Nadal organitzat pel Casal del Montgrí.

Amb motiu dels respectius matrimonis, Manuel Sánchez -primer tenora- i Josep Mas -primer tible-, esdevingueren cunyats; encara se'ls pot distingir, de costat, al mig de la cobla, en les fotografies dels Montgrins més antigues que es conserven.

Josep Mas i Manuel
Sánchez a la cobla
Els Montgrins